

VLOGA PROSTOVOLJCEV V PROGRAMIH AKTIVNEGA STARANJA

The role of volunteers in the programs of active ageing

Janja Rakovec Bodnaruk
Višja strokovna šola, Šolski center Kranj in Mestna knjižnica Kranj
janja.rakovec@gmail.com

Povzetek

Staranje prebivalstva in s tem povezane socialne storitve so eden od tistih družbenih problemov, na katere se država in samoupravne lokalne skupnosti odzivajo prepočasi ali pa sploh ne. Tako v ospredje prihaja vloga različnih organizacij, ki dopolnjujejo socialne storitve države. To pa je tudi področje, kjer je prostovoljsko delo najbolj potrebno in nenadomestljivo. Poročilo o prostovoljstvu v RS za leto 2013 kaže, da je 46.903 prostovoljcev opravilo 6.161.795 ur prostovoljskega dela, pri čemer je kar 52% vseh zabeleženih ur opravljenih na področju socialne dejavnosti. To delo je namenjeno organizaciji programov, vsebinski izpeljavi in pomožnim opravilom. Brez prostovoljcev bi se torej ti programi in organizacije znašle v kadrovski in finančni stiski, ki je v trenutni ekonomski situaciji ne bi zmogle premostiti. Poleg pomembnosti prostovoljskega dela v socialnih dejavnostih pa moramo opozoriti še na drug vidik prostovoljstva med starejšimi. Med opravljenimi prostovoljskimi urami je namreč največ ur (68%), ki jih opravijo starejši nad 60 let. To priča o veliki skupini starejših ljudi in upokojencev, ki želijo koristno preživljati svoj prosti čas v skupnosti ter predati svoje znanje in izkušnje mlajšim generacijam. Prostovoljstvo je torej pomembno za starejše ljudi, saj jim nudi pomoč in oporo, hkrati pa tudi možnost aktivne participacije v družbi.

Ključne besede: prostovoljstvo, aktivno staranje

Abstract

The aging population with related social services is one of those social problems, to which the state and local government responding is too slow or there's none at all. The role of various organizations which complement the public social services is becoming more and more vital. In this area of work volunteering is necessary and irreplaceable. The report on volunteering in Slovenia in 2013 shows that 46,903 volunteers carried out 6,161,795 hours of volunteer work, 52% of which is in the field of social activities. This kind of work includes managing, implementation and support. Without volunteers these organizations and projects would find themselves in financial and HR distress and wouldn't be able to overcome it in the current economic situation. In addition to the importance of voluntary work in social activities, we need to draw attention to the aspect of volunteering among elderly. Most of the hours of volunteer work (68%) are made by persons over 60 years of old. This confirms that there is a

large group of elderly people and pensioners who wish to spend their free time in the community and to give their knowledge and experience to younger generations. Volunteering is important for older people as it provides them help and support, but also the possibility of active participation in society.

Keywords: *volunteering, active ageing*

1. Uvod

Po zadnjih razpoložljivih podatkih Statističnega urada RS je bila 1. januarja 2015 skoraj petina prebivalstva Slovenije stara 65 ali več let (<http://www.stat.si/StatWeb/prikazinovico?id=5477&idp=17&headerbar=15>), projekcije prebivalstva pa kažejo, da naj bi se delež starejših, torej oseb starih več kot 65 let, do leta 2060 povzpел na skoraj 30 % prebivalstva. Pogosto se s strani organizacij, ki nudijo storitve na področju socialnega varstva, pojavlja vprašanje, ali se država in samoupravne lokalne skupnosti zadovoljivo odzivajo na demografske spremembe in posledice ekonomske krize, ki jih nosi skupina starejših. Skupno poročilo o prostovoljstvu v RS za leto 2013 (http://www.prostovoljstvo.org/resources/files/pdf/Novice/PorProst_2013.pdf) ugotavlja, da je prostovoljsko delo vedno bolj pomembno prav na področju dopolnjevanja storitev države in preskrbe s socialnimi storitvami, zniževanja revščine in spodbujanja aktivnega prebivalstva, ter poziva državo k vzpostavitvi boljših pogojev in ukrepov za spodbujanje in razvoj prostovoljstva.

Resolucija o nacionalnem programu socialnega varstva za obdobje 2013–2020 (Ur.l. RS, št. 39/2013, <http://www.uradni-list.si/1/content?id=113130#!/Resolucija-o-nacionalnem-programu-socialnega-varstva-za-obdobje-2013-2020-%28ReNPSV13-20%29>) izpostavlja tveganje revščine pri starejših osebah, ki se soočajo z nizkimi prihodki (pokojinami). Ob tem je pogosto slaba tudi socialna vključenost starejših oseb.

Socialno izključenost ne smemo povezovati zgolj z materialno oz. finančno deprivacijo in revščino, pojem namreč označuje dinamičen proces delne ali celotne izključenosti iz socialnih, ekonomskih, političnih in kulturnih sistemov, ki vplivajo na socialno integracijo posameznika v družbo (Ehlers, Naegele in Reichert, 2011, str. 7). V raziskavi prostovoljstva med starejšimi, ki je zajela 30 študij primera v 11 državah EU, so opredelili dejavnike tveganja, posebej značilne za starejšo populacijo. Poleg slabega ekonomskega položaja in slabega zdravstvenega stanja so izpostavili še šibke socialne mreže, vključno z družinsko situacijo (vdovstvo, ločitev). Ti dejavniki tveganja vodijo v osamitev in osamljenost, slabše neformalne socialne opore, težji dostop do socialne in zdravstvene oskrbe, omejena je njihova mobilnost, živijo v slabših stanovanjskih razmerah ali na oddaljenih ruralnih območjih, vse to pa vodi v socialno izključenost (prav tam).

Obenem pa je potrebno poudariti, da je starostna skupina, ki jo tu imenujemo starejši, izrazito heterogena skupina. Sem ne štejemo zgolj tiste, ki potrebujejo pomoč prostovoljcev, temveč tudi veliko število tistih, ki prostovoljsko pomoč želijo in zmorejo nuditi. Avtorji zgoraj omenjene raziskave poudarjajo pomen prostovoljskega dela, ki omogoča starejšim prostovoljcem socialno vključenost in hkrati oporo in pomoč starejšim koristnikom tega dela (prav tam). Na to opozarja tudi pojem aktivnega staranja, ki ga je vpeljala Svetovna zdravstvena organizacija (WHO) v sredini 90. let prejšnjega stoletja z namenom promocije zdravega staranja, vendar je definicija že prerasla te okvire. Walker (2010; povzeto po Ehlers et al., 2011,

str. 7) je pojem aktivnega staranja povezal z individualno in družbeno koristnostjo starih ljudi. Prostovoljstvo sovпада z obema dimenzijama koristnosti, reflektira aktivno staranje in prispevata k zdravemu načinu staranja (prav tam).

2. Vloga prostovoljcev v programih aktivnega staranja

Zakon o prostovoljstvu (Ur.l. RS, št. 10/11 (16/11 popr.), <http://www.uradni-list.si/1/objava.jsp?sop=2011-01-0374>) opredeljuje prostovoljsko delo kot delo, ki ga posameznik po svoji svobodni volji in brez pričakovanja plačila ali neposrednih ali posrednih materialnih koristi zase, opravlja v dobro drugih ali v splošno korist. Prostovoljske organizacije, ki v skladu s tem zakonom sodelujejo s prostovoljci, so vpisane v razvid in letno poročajo o opravljenem prostovoljskem delu. Od sprejetja zakona do danes imamo tako na voljo nekaj statističnih podatkov o organiziranem prostovoljstvu v Sloveniji. Ker se nanašajo le na vpisane prostovoljske organizacije, nam žal ne prikazujejo realne slike dejansko opravljenega prostovoljskega dela. Leta 2013 je bilo v vpisnik prostovoljskih organizacij vpisanih 494 organizacij, leta 2012 414 in leta 2011 225. Trend naraščanja vpisanih organizacij in poenostavljanje vodenja evidenc nam daje upanje, da bo vpisnik v naslednjih letih postal vir podatkov o dejanskem stanju.

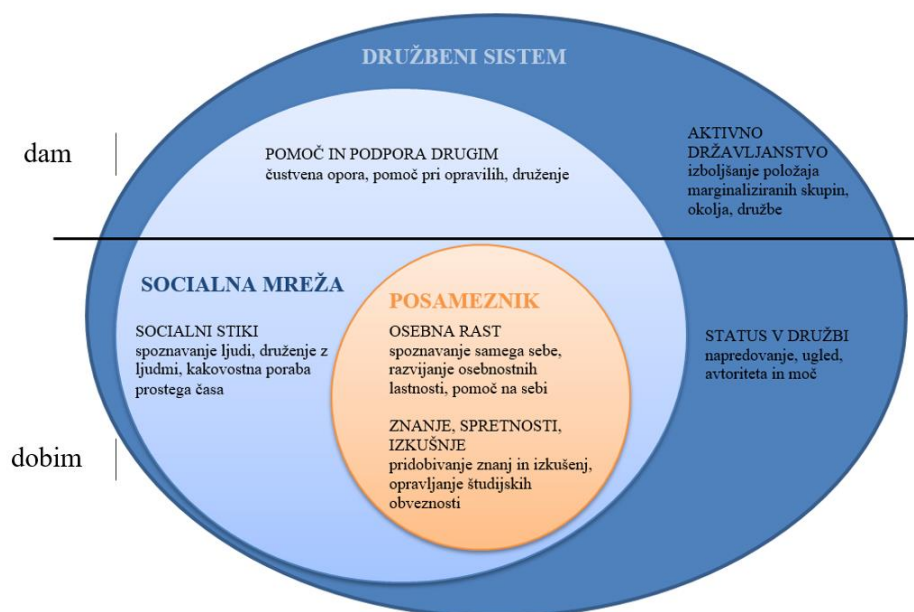
Poročilo o prostovoljstvu za leto 2013 (http://www.prostovoljstvo.org/resources/files/pdf/Novice/PorProst_2013.pdf) ugotavlja, da je 46.903 prostovoljcev opravilo 6.161.795 ur prostovoljskega dela, kar bi v preprostem izračunu pomenilo, da v povprečju vsak prostovoljec opravi med 10 in 11 ur na mesec. Večina teh ur, t.j. 52%, je opravljenih na področju socialne dejavnosti. Smiselno je te ure tudi ekonomsko ovrednotiti. Če skupne prostovoljske ure z leta 2013 ocenimo v skladu s Pravilnikom o področjih prostovoljskega dela in vpisniku (Ur. l. RS št. 48/11, (popr. 60/11), <http://www.uradni-list.si/1/objava.jsp?sop=2011-01-2290>), je opravljeno prostovoljsko delo v vrednosti 64.535.388 EUR, kar vsekakor govori o pomembnem prispevku prostovoljskega dela k splošni družbeni blaginji.

Poročilo (prav tam) navaja tudi starostne skupine prostovoljcev in ni presenetljivo, da je vsako leto največ prostovoljskih ur opravljenih s strani starejših nad 60 let. Leta 2013 je bilo kar 68,72% opravljenih prostovoljskih ur s strani starejših prostovoljcev.

Mestna knjižnica Kranj (v nadaljevanju MKK) je leta 2012 povabila prostovoljce v projektu Modro brati in kramljati, v sklopu katerega potekajo bralna srečanja za starejše, namenjena ohranjanju bralnih navad, dvigu bralne kulture, ohranjanju lokalnega zgodovinskega spomina, pridobivanju in ohranjanju kompetenc starejših ter njihovi socializaciji (<http://www.mkk.si/o-projektu-modro-brati-in-kramljati/>). Uvodnega srečanja se je udeležilo 40 prostovoljcev, k 60-urnem usposabljanju za voditelje bralnih srečanj je pristopilo 24 prostovoljcev, uspešno ga je zaključilo 13 prostovoljcev. Ti so v sezoni 2012/2013 pričeli z delom v 10 skupinah. Ob zaključku sezone 2014/2015 je v projektu sodelovalo 15 bralnih skupin, 18 prostovoljcev in 178 udeležencev. Srečanja bralnih skupin potekajo enkrat tedensko, dvotedensko ali mesečno po uro in pol, prostovoljci pa se udeležujejo tudi mesečnih mentorskih sestankov ter skupnih zaključnih srečanj. V zadnji sezoni je bilo tako opravljenih 1588 prostovoljskih ur, ki pa ne vključujejo časa izbiranja in branja knjig, priprav na srečanja in poti do bralnih skupin. Upoštevajoč zgolj ure srečanj so prostovoljci v sezoni 2014/2015 opravili 15.880,00 EUR vredno delo, brez zadržkov pa lahko rečemo, da bi bil seštevek vseh opravljenih ur vreden vsaj trikrat več.

2.1. Motivi za prostovoljsko delo

Prostovoljci se organizacijam in projektom pridružujejo iz različnih motivov, tako notranjih kot zunanjih. Priročnik za mentorje in organizatorje prostovoljstva (Blazinšek, Jamšek, Gornik, Kronegger, Oblak in Pinosa, 2007, str. 66) opredeljuje notranjo motivacijo kot trajnejšo, saj izvira iz želje po razvoju svojih sposobnosti in razumevanja ter zadovoljevanju notranjih potreb prostovoljca.

Slika 1: Motivacija za prostovoljsko delo (prirejeno po Blazinšek et al., 2007, str. 68)

V uvodu omenjena raziskava prostovoljstva med starejšimi je zajela 30 študij primera v 11 evropskih državah in opredelila motive starejših za prostovoljsko delo (Ehlers et al., 2011, str. 27):

- vračanje pomoči in opore, ki so jo bili tudi sami deležni;
- upanje, da bodo tudi sami deležni take pomoči, če jo bodo kdaj potrebovali;
- želja po aktivnem državljanstvu, s čimer opozarjajo na določene probleme;
- učenje in razvijanje veščin;
- dostop do posebnih dogodkov (npr. mednarodne izmenjave, srečanja s politiki);
- poistovetenje s pobudami.

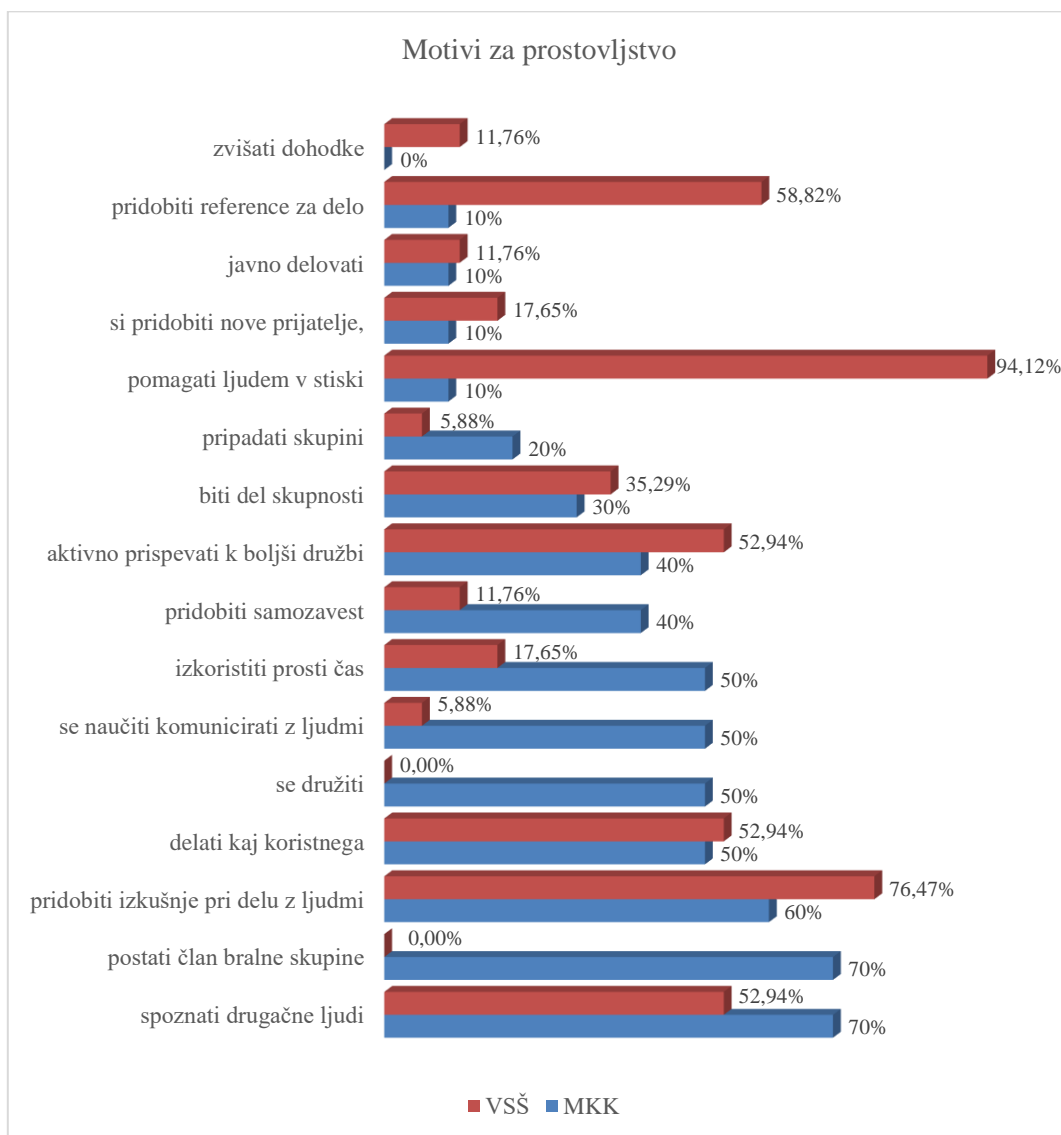
Po motivih za sodelovanje v projektu Modro brati in kramljati smo povprašali tudi prostovoljce MKK. Prejeli smo 10 izpolnjenih anket. Največkrat izbrani motivi so povezani s širjenjem socialne mreže (spoznati drugačne ljudi, biti član skupine in del skupnosti, se družiti in izkoristiti prosti čas) in motivi, ki se nanašajo na posameznika (pridobiti izkušnje pri delu z

ljudmi, se naučiti komunicirati z ljudmi, pridobiti samozavest). Pokazali pa so se tudi t.i. dam motivi (glej Slika 1), npr. delati kaj koristnega, aktivno prispevati k boljši družbi.

Anketo so izpolnjevali prostovoljci, ki so bili v projekt vključeni vsaj 1 leto, v povprečju pa so bili prostovoljci 3,3 leta. Rezultate smo primerjali s študenti programa Organizator socialne mreže Višje strokovne šole ŠC Kranj, ki so v študijskih letih 2011/2012 in 2013/2014 v sklopu predmeta Spodbujanje prostovoljnega dela v lokalnem okolju opravljali prostovoljstvo v različnih organizacijah, ki so jih izbrali sami. Anketiranih je bilo 17 študentov, ki je opravilo vsaj 24 prostovoljskih ur. Primerjavo obeh anket prikazuje **Napaka! Vira sklicevanja ni bilo mogoče najti.**

Kot glavni motiv so študenti navedli pomagati ljudem v stiski. Izbralo ga je kar 16 študentov, medtem ko ga je označil le 1 prostovoljec MKK. Razliko lahko razumemo, saj motiv sovpada s poklicem, za katerega so se študenti usposabljali, zato predpostavljamo, da so si za prostovoljsko participacijo izbrali organizacijo oz. projekt, preko katerega bodo pridobili pomembne izkušnje, ki jih bodo za dobro opravljanje poklica potrebovali. Temu pritrjuje tudi drugi najpogosteje izbrani motiv – pridobiti izkušnje pri delu z ljudmi. S poklicem in delom je povezan tudi tretji izbrani motiv – skoraj dve tretjini študentov si je s prostovoljskim delom želelo pridobiti reference za delo, pri čemer je ta motiv izbral le 1 prostovoljec MKK. Slednji so prostovoljstvo bolj povezovali s prostim časom, kar pa pri študentih ni bilo pogosto. Glede na to, da so prostovoljstvo opravljali (tudi) v sklopu študijskih obveznosti, ga verjetno niso dojemali kot priložnostno aktivnost. Mogoče se to povezuje tudi z željo po druženju, ki jo je prepoznala polovica prostovoljcev MKK, med študenti pa nihče. Prav tako nista bila tako pogosto izbrana motiva pridobivanja samozavesti in učenja komunikacije. O prvem bi težko ugibali, slednjega pa lahko pojasnimo s študijskim predmetnikom, ki te vsebine že vsebuje in študentom verjetno zadostuje.

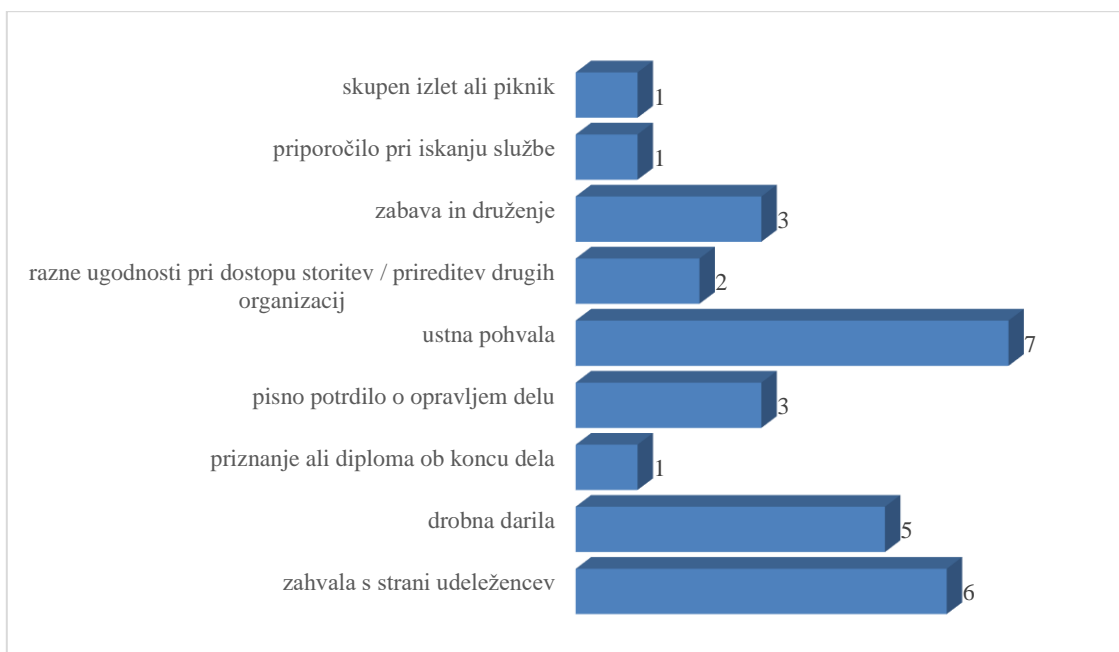
Graf 1: Motivi za prostovoljsko delo (lasten vir)

Spremljanje motivov prostovoljcev in prepoznavanje njihovih osnovnih interesov je za mentorja oz. organizatorja prostovoljskega dela izjemno pomembno, saj na ta način lahko uskladimo cilje organizacije in pričakovanja prostovoljcev, zadovoljimo njihove potrebe, poskrbimo za zdravo jedro, ki bo samo delovalo in hkrati motiviralo druge, ter pridobimo pomoč za daljše časovno obdobje (Blazinšek et al., 2007, str. 67).

Pri motiviranju so nam v pomoč tudi različne oblike nagrajevanja. Nagrade, ki so jih prejeli prostovoljci MKK, prikazuje **Napaka! Vira sklicevanja ni bilo mogoče najti.**

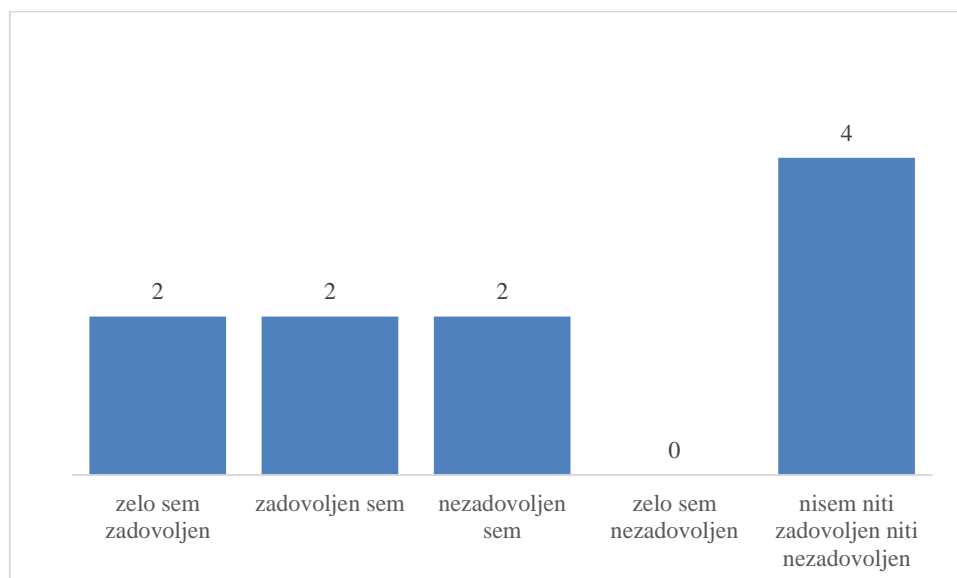
Graf 2: Nagrade, ki so jih prejeli prostovoljci (lasten vir)

Najbolj so izpostavili nagrado v obliki ustne pohvale. Sem lahko štejemo povratne informacije, ki jih prostovoljci dobijo na mentorskih srečanjih in skupnih srečanjih s predstavniki vodstva, ne smemo pa zanemariti niti komunikacije, ki jo imajo prostovoljci z zaposlenimi v MKK. Zanimivo je, da ni vseh 10 anketirancev označilo te oblike nagrajevanja, saj so večine povratnih informacij s strani mentorja in vodstva deležni skupaj. Kot drugo najpogosteje dobljeno nagrado označili zahvalo s strani udeležencev, kar je pogost odgovor pri osebah, ki opravljajo delo z ljudmi. Prostovoljci so bili deležni tudi drobnih daril, kot so brezplačna članarina v knjižnici, zvezki projekta, majice in knjižne nagrade, spet vsi enako. Ker jih je le polovica obkrožila ta odgovor, se lahko vprašamo, ali so jih bili res vsi deležni, ali pa so te nagrade pozabili oz. jim ne predstavljajo obliko nagrajevanja.

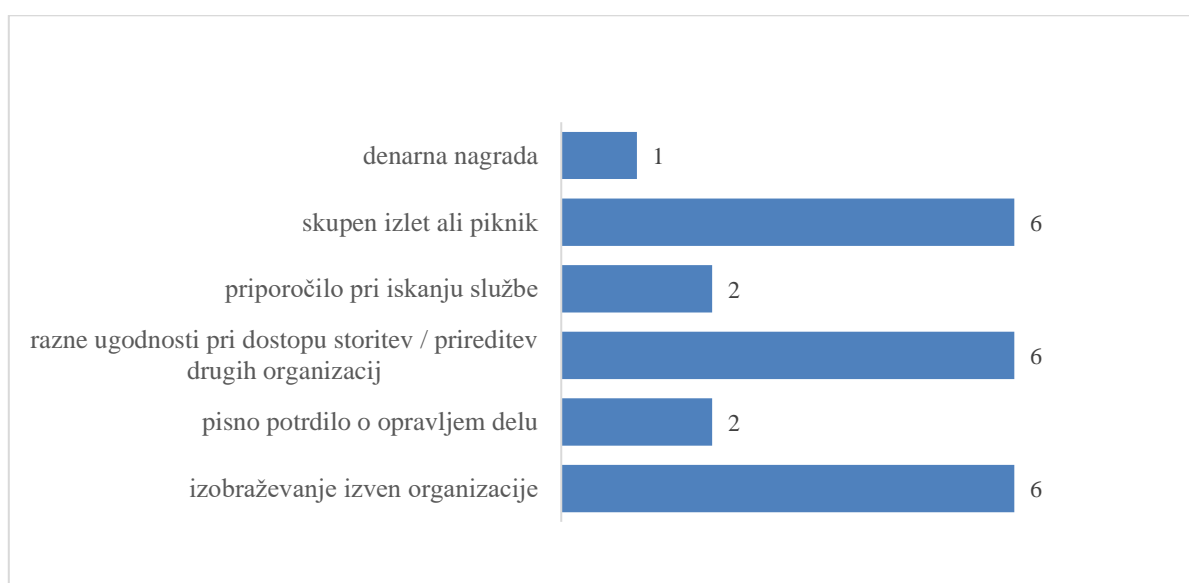
Pomembno je preveriti, ali so z dobljenimi nagradami prostovoljci zadovoljni, ne glede na to, kakšne oblike so. Preseneča nas največkrat izbran odgovor: Nisem niti zadovoljen niti nezadovoljen. Ali nam pove, da o nagrajevanju nimajo mnenja? Ali pa jim je za njihovo delo nepomembno? Če združimo pozitivne in negativne odgovore, so prostovoljci MKK bolj zadovoljni kot nezadovoljni (glej **Napaka! Vira sklicevanja ni bilo mogoče najti.**).

Graf 3: Zadovoljstvo prostovoljcev z nagradami za prizadevnost (lasten vir)

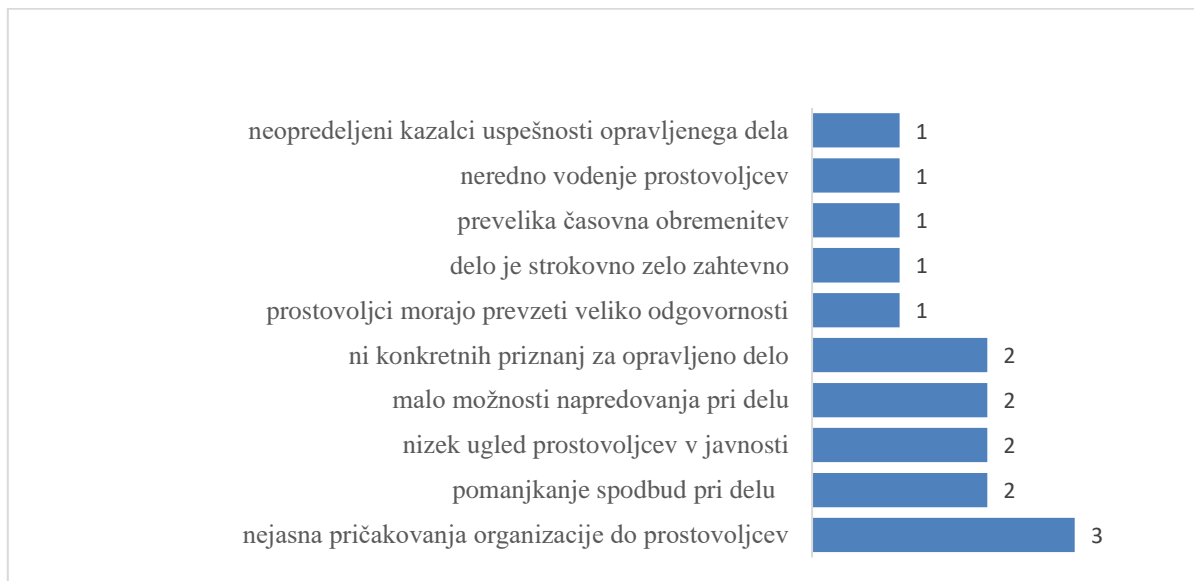
Če torej težko zaključimo, da so prostovoljci zadovoljni z nagradami, ki so jih tekom svojega prostovoljskega dela prejeli, je prav, da preverimo, kakšno obliko nagrajevanja pa bi si v nadaljevanju (še) želeli (**Napaka! Vira sklicevanja ni bilo mogoče najti.**). Dva prostovoljca sta zapisala, da nimata predlogov oz. sta zadovoljna s sedanjimi možnostmi. Večina, t.j. 6 od 8, si je zaželela več skupnih druženj, več izobraževanj in drugih ugodnosti pri storitvah. Njihove želje so v skladu z opredeljenimi motivi, kot so druženje in spoznavanje novih ljudi ter učenje. Presenetilo nas je, da sta dva prostovoljca izbrala pisno potrdilo o opravljenem delu, saj je slednje posebej opredeljeno v 24. členu Zakona o prostovoljstvu (Ur.l. RS, št. 10/2011 (16/2011 popr.), <http://www.uradni-list.si/1/objava.jsp?sop=2011-01-0374>) kot dolžnost organizacije. Ali gre za nepoznavanje zakona s strani organizacije ali s strani prostovoljcev ali celo oboje, nam ta žal raziskava ne pove, je pa vsekakor to oblika nagrajevanja, ki je za mentorja in organizacijo najlažja in hitro dosegljiva.

Graf 4: Predlagane oblike nagrad s strani prostovoljcev (lasten vir)

Težave, ki lahko nastopijo pri motiviranju prostovoljcev, so tudi ovire, ki jih ti zaznajo pri svojem delu. 4 prostovoljci MKK so na tem mestu izbrali odgovor: Nisem se srečal z nobenimi problemi ali ovirami, kar pomeni, da nam je preostalo le še 6 anketirancev, ki so opredelili ovire, s katerimi so srečali. Polovica od teh meni, da ima organizacija do njih nejasna pričakovanja, po 2 prostovoljca pa čutita pomanjkanje spodbud pri delu in konkretnih priznanj, ter pri delu ne vidita možnosti napredovanja. Dotaknil se jih je tudi nizek ugled prostovoljcev v javnosti. Razen slednje so vse ovire povezane z organizacijo, organizacijo dela in odnosi v organizaciji, kar je prikazano v **Napaka! Vira sklicevanja ni bilo mogoče najti..**

Graf 5: Ovire, s katerimi se srečujejo prostovoljci pri svojem delu (lasten vir)

Analiza, ki smo jo prikazali, je pomemben vir informacij za organizacijo, organizatorja prostovoljcev, mentorja in nenazadnje vse prostovoljce. Da nam boljši uvid v delo posameznika in skupine, omogoča hitro ukrepanje in preprečevanje konfliktov, upada prostovoljcev in izgorevanja ter olajša načrtovanje in razvoj projektov in organizacije. Zadnje vprašanje, ki smo ga postavili prostovoljcem MKK, je bilo, ali bodo s prostovoljstvom še nadaljevali. Vsi odgovori so bili pritrdilni. Kljub nekaterim negativnim vidikom sodelovanja pri projektu Modro brati in kramljati ter predlogom za izboljšave in spremembe lahko zaključimo, da prostovoljci z delom zadovoljujejo svoje potrebe in pričakovanja.

Eden od poglobitnejših motivov prostovoljcev MKK je tudi članstvo v bralni skupini. Sodelovati so se torej odločili v tistem projektu, ki je namenjen njim enakim in s čigar cilji se lahko poistovetijo. Tudi raziskava o prostovoljstvu starejši v EU (Ehlers et al., 2011, str. 31-32) je poudarila pomembnost prostovoljenja v lastni ciljni skupini. Učinki takšnega dela so (prav tam):

- prostovoljci si večajo socialno mrežo;
- imajo občutek, da so koristni in potrebovani;
- delo jim zvišuje samopodobo in samozavest;
- z delom pridobivajo nove spretnosti in kompetence;
- prostovoljci se zavedo, da lahko spremenijo stvari;
- izkazujejo več zanimanja za nove prostovoljske aktivnosti;
- prostovoljsko delo vpliva na aktiven in zdrav način življenja.

3. Zaključek

Skozi evalvacijo prostovoljskega dela smo poskušali prikazati pomen prostovoljstva za vse vpletene: uporabnike in prostovoljce same, organizacije in njihove programe, državo in družbeno blaginjo. Na primeru programa aktivnega staranja MKK smo poudarili dvojnost vloge prostovoljstva. Programi, namenjeni aktivnemu staranju, so za vse večjo populacijo starejših pomembni, saj dopolnjujejo vrzeli socialnega in zdravstvenega sistema, nezmožna hitrega prilagajanja demografskim spremembam. Ovrgli smo površno mnenje, da so starejši zgolj ekonomsko breme, in pokazali, da imajo znanje, izkušnje, energijo, željo in potrebo po aktivnem življenju v družbi. Ehlers, Naegele in Reichert (2011, str. 37) so državam Evropske unije podali smernice za spodbudo in razvoj prostovoljstva med starejšimi. Zahtevajo zakonsko, finančno, materialno in moralno podporo akterjev lokalnih in nacionalnih politik, organizatorjem prostovoljstva pa svetujejo, naj skupine starejših ne jemljejo za homogeno skupino, temveč upoštevajo pestro raznolikost. Tudi Vajgl je na konferenci Evropske politike na področju aktivnega staranja in prostovoljstva izpostavljal pomen prostovoljstva starejših in poudaril, da so ključnega pomena za spodbujanje le-tega v prvi vrsti ustrezni življenjski pogoji, materialna preskrbljenost in dostop do zdravstvenih storitev (<http://www.zdus-zveza.si/prostovoljstvo-starejsih-mora-v-eu-dobiti-konkretne-spodbude>).

4. Viri

Blazinšek, A., Jamšek, P., Gornik, J., Kronegger, S., Oblak, A. in Pinosa, R. (2007). *ABC prostovoljstva: priročnik za mentorje*. Ljubljana: Zavod Center za informiranje, sodelovanje in razvoj nevladnih organizacij – CNVOS

Ehlers, A., Naegele, G. in Reichert, M. (2011). *Volunteering by older people in the EU*. Luxembourg: Publications Office of the European Union, European Foundation for the Improvement of Living and Working Conditions. Pridobljeno 19. 9. 2015 s spletne strani http://www.eurofound.europa.eu/sites/default/files/ef_publication/field_ef_document/ef1134en.pdf

Mednarodni dan starejših. (2015). Ljubljana: Statistični urad Republike Slovenije. Pridobljeno 24. 9. 2015 s spletne strani <http://www.stat.si/StatWeb/prikazi-novico?id=5477&idp=17&headerbar=15>

Skupno poročilo o prostovoljstvu v Republiki Sloveniji. Ljubljana: Slovenska filantropija. Pridobljeno 27. 9. 2015 s spletne strani http://www.prostovoljstvo.org/resources/files/pdf/Novice/PorProst_2013.pdf

O projektu Modro brati in kramljati. Kranj: Mestna knjižnica Kranj. Pridobljeno 27. 9. 2015 s spletne strani <http://www.mkk.si/o-projektu-modro-brati-in-kramljati/>

Pravilnik o področjih prostovoljskega dela in vpisniku. (2011). *Uradni list RS*, št. 48/11 (popr. 60/11). Pridobljeno 27. 9. 2015 s spletne strani <http://www.uradni-list.si/1/objava.jsp?sop=2011-01-2290>,

Prostovoljstvo starejših mora v EU dobiti konkretne spodbude. (2015). Ljubljana: Zveza društev upokojencev Slovenije. Pridobljeno 27. 9. 2015 s spletne strani <http://www.zdus-zveza.si/prostovoljstvo-starejsih-mora-v-eu-dobiti-konkretne-spodbude>

Resolucija o nacionalnem programu socialnega varstva za obdobje 2013–2020. (2013). *Uradni list RS*, št. 39. Pridobljeno 27. 9. 2015 s spletne strani <http://www.uradni-list.si/1/content?id=113130#!/Resolucija-o-nacionalnem-programu-socialnega-varstva-za-obdobje-2013-2020-%28ReNPSV13-20%29>

Zakon o prostovoljstvu. (2011). *Uradni list RS*, št. 10 (popr. 16/11). Pridobljeno 27. 9. 2015 s spletne strani <http://www.uradni-list.si/1/objava.jsp?sop=2011-01-0374>